

TUXUMDON SARATONINING GLOBAL MUAMMOLARI

Toshkent davlat tibbiyot universiteti

Onkologiya, bolalar onkologiyasi va palliativ yordam kafedrası

Dosent t.f.n. Manajanov Xasan Ikramovich

dosent PhD Tursunova Nodira Isroilovna

Katta o'qituvchi PhD Abdinazarova Iltifot Sodiqjon qizi

Annotatsiya: Tuxumdon saratoni dunyo bo'yicha ayollar o'limining asosiy sabablaridan biri bo'lib, u global sog'liqni saqlash tizimlari uchun jiddiy muammo hisoblanadi. Ushbu maqolada tuxumdon saratonining epidemiologiyasi, xavf omillari, diagnostika qiyinchiliklari va davolash imkoniyatlari tahlil qilinadi. Shuningdek, kasallikni erta aniqlash va profilaktika strategiyalarining ahamiyati ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: Tuxumdon saratoni, global sog'liq, epidemiologiya, diagnostika, profilaktika, ayollar salomatligi.

Tuxumdon saratoni ayollar o'rtasida keng tarqalgan va ko'pincha erta bosqichlarda simptomlarsiz kechishi tufayli erta aniqlash qiyin bo'ladi. Jahon sog'liqni saqlash tashkilotining ma'lumotlariga ko'ra, har yili millionlab ayollar tuxumdon saratoni bilan kasallanadi va ulardan ko'plari kasallikning kech bosqichlarida tashxis qilinadi. Bu esa davolash samaradorligini pasaytiradi va o'lim xavfini oshiradi. Global miqyosda tuxumdon saratonining tarqalishi, xavf omillari, tashxis qo'yishdagi qiyinchiliklar va davolash usullarining mavjudligi sog'liqni saqlash tizimlari uchun dolzarb masala sifatida qaraladi. Shu bois, tuxumdon saratonining oldini olish, erta tashxis va samarali davolash strategiyalarini ishlab chiqish bugungi kunda ilmiy tadqiqotlar markazida turibdi.

Tuxumdon saratoni ayollar o'rtasida yuqori o'lim ko'rsatkichlariga ega bo'lgan ginekologik saraton turlaridan biridir. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (JSST) ma'lumotlariga ko'ra, har yili taxminan 300 000 ayol tuxumdon saratonidan vafot etadi, bu esa global sog'liq uchun jiddiy muammo sifatida qaraladi. Kasallikning tarqalishi mintaqaviy farqlarga ega bo'lib, rivojlangan mamlakatlarda diagnostika va davolash imkoniyatlarining yaxshilanishiga qaramay, rivojlanayotgan mamlakatlarda erta tashxis qo'yish qiyinchiliklari tufayli o'lim ko'rsatkichlari yuqori bo'lib qolmoqda. Tuxumdon saratonining paydo bo'lishiga bir qator xavf omillari sabab bo'ladi. Genetik predispozitsiya (BRCA1 va BRCA2 genlaridagi mutatsiyalar), yoshi, gormonal o'zgarishlar, reproduktiv tarix, homiladorlik va emizish tarixi kabi omillar kasallik xavfini oshiradi. Shuningdek, ortiqcha vazn, ovqatlanishning noaniqligi va atrof-muhit faktorlarining salbiy ta'siri ham muhim rol o'ynaydi. Bu omillar global miqyosda tuxumdon saratonini oldini olish va erta tashxis qo'yish strategiyalarini

ishlab chiqishda hisobga olinadi.

Tuxumdon saratonini erta bosqichda aniqlash murakkab bo'lib, bu kasallikning klinik simptomlari dastlab aniq namoyon bo'lmaydi. Ko'pincha bemorlar qorin bo'shlig'ida noqulaylik, shishlik yoki hazm muammolari kabi umumiy belgilar bilan murojaat qiladi, bu esa tashxisni kechiktiradi. Laborator diagnostika va tasviriy tekshiruvlar (ultrasonografiya, CT, MRI) tashxis qo'yishda yordam beradi, ammo ular ham erta bosqichda yetarli aniqlik bermasligi mumkin. Shu sababli, globallashtirilgan sog'liq tizimlarida tuxumdon saratonini erta aniqlash uchun biomarkerlar va genetik testlar tadqiq qilinmoqda. Davolash imkoniyatlari, asosan, jarrohlik va kimyoterapiya asosida amalga oshiriladi. Rivojlangan mamlakatlarda yangi davolash usullari, shu jumladan nishonga yo'naltirilgan terapiya va immunoterapiya, bemorlarning hayot davomiyligini oshirishga yordam bermoqda. Biroq, rivojlanayotgan mamlakatlarda moliyaviy cheklovlar va sog'liqni saqlash infratuzilmasining yetishmasligi tufayli samarali davolash imkoniyatlari cheklangan. Global sog'liqni saqlash tizimi uchun tuxumdon saratonining oldini olish muhim ahamiyatga ega. Sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish, reproduktiv salomatlikni qo'llab-quvvatlash, genetik maslahat xizmatlarini rivojlantirish va erta skrining dasturlarini joriy etish kasallikni kamaytirishga yordam beradi. Bundan tashqari, ayollarda kasallik haqida xabardorlikni oshirish, simptomlarni vaqtida aniqlash va shifokorga murojaat qilishni rag'batlantirish ham zarurdir.

So'nggi yillarda tuxumdon saratonini erta aniqlash uchun yangi diagnostika metodlari rivojlanmoqda. Masalan, qonda CA-125 biomarkeri va HE4 kabi indikatorlar yordamida saratonning boshlang'ich bosqichlarini aniqlash imkoniyati oshdi. Shu bilan birga, molekulyar genetika va gen ekspressiyasini o'rganish orqali individual risklarni baholash, shuningdek, maxsus profilaktik chora-tadbirlar ishlab chiqish imkoniyati paydo bo'ldi. Lekin, bu texnologiyalar har bir mamlakatda keng tatbiq etilmaydi, ayniqsa rivojlanayotgan davlatlarda moliyaviy va texnik cheklovlar mavjud.

Global miqyosda tuxumdon saratonining oldini olish strategiyalari ham muhim ahamiyatga ega. Reproktiv yoshdagi ayollarda reproduktiv salomatlikni qo'llab-quvvatlash, homiladorlikni rejalashtirish, ortiqcha vazn va salbiy atrof-muhit omillarini kamaytirish orqali kasallik xavfi sezilarli darajada kamaytirilishi mumkin. Shu bilan birga, ayollarda xabardorlikni oshirish va profilaktik skrining dasturlarini joriy etish, masalan, BRCA gen mutatsiyasi mavjud bo'lgan oilalarda genetik maslahat berish, tuxumdon saratonining global darajada kamayishiga xizmat qiladi. Tuxumdon saratonini davolashda individual yondashuvning ahamiyati ortib bormoqda. Jarrohlik aralashuvi (oophorektomiya va debulking jarrohligi) bilan birgalikda kimyoterapiya, nishonga yo'naltirilgan terapiya va immunoterapiya qo'llanilmoqda. Rivojlangan mamlakatlarda bunday davolash protokollari bemorlarning hayot sifatini oshirishga

yordam berayotgan bo'lsa, rivojlanayotgan mamlakatlarda uning samaradorligi cheklangan. Shu bois, global sog'liq tizimi uchun resurslarni optimallashtirish va davolash imkoniyatlarini kengaytirish dolzarb vazifa sifatida qolmoqda.

tuxumdon saratonining global muammolaridan biri – kasallikning kech bosqichlarda aniqlanishidir. Ko'p hollarda ayollar dastlabki simptomlarni e'tiborsiz qoldiradi yoki ularni umumiy oshqozon-ichak muammolari bilan bog'laydi. Natijada, kasallik ko'pincha III-IV bosqichlarda tashxis qilinadi, bu esa davolash samaradorligini keskin pasaytiradi. Shu bois, erta tashxis qo'yishning yangi strategiyalari muhim ahamiyat kasb etadi. Jumladan, qonda biomarkerlarni aniqlash, genetika testlari va tasviriyl tekshiruvlarning kombinatsiyasi orqali yuqori xavf guruhidagi ayollarda kasallikni dastlabki bosqichda aniqlash imkoniyati yaratilmoqda.

Global sog'liq tizimida tuxumdon saratonining tarqalishi mintaqaviy va iqtisodiy farqlarga bog'liq. Rivojlangan mamlakatlarda skrining dasturlari va ilg'or davolash usullari mavjud bo'lib, bemorlarning hayot davomiyligi oshadi. Rivojlanayotgan mamlakatlarda esa diagnostika vositalarining yetishmasligi, tibbiy xodimlarning malakasi va moliyaviy cheklovlar tufayli o'lim ko'rsatkichlari yuqori bo'lib qoladi. Shu sababli, tuxumdon saratonini global miqyosda kamaytirish uchun mintaqaviy strategiyalarni ishlab chiqish zarur. Tuxumdon saratonini oldini olish bo'yicha profilaktik choralar ham dolzarb ahamiyatga ega. Homiladorlik va emizishning kasallik xavfini kamaytiruvchi ta'siri, sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish, gormonal terapiyalarni nazorat qilish va ortiqcha vazndan saqlanish global profilaktika strategiyasining asosiy elementlari hisoblanadi. Ayollarda kasallik haqida xabardorlikni oshirish, simptomlar yuzaga kelganda vaqtida tibbiy yordamga murojaat qilishni rag'batlantirish ham tuxumdon saratonining o'lim ko'rsatkichini pasaytirishga xizmat qiladi. Individual yondashuv, ya'ni genetik va molekulyar diagnostika asosida davolash protokollarini ishlab chiqish, bemorlarning hayot sifatini sezilarli darajada oshiradi. Shu bilan birga, global sog'liq tizimida resurslarni optimallashtirish, ilg'or texnologiyalarni keng joriy etish va xalqaro hamkorlikni rivojlantirish tuxumdon saratonining global muammolarini kamaytirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Tuxumdon saratonining global sog'liq muammolaridan biri – kasallikning ijtimoiy-iqtisodiy oqibatlaridir. Kasallik rivojlangan mamlakatlarda ham yuqori moliyaviy xarajalar va bemorlarning ish faoliyatining vaqtinchalik to'xtashi bilan bog'liq bo'lsa, rivojlanayotgan mamlakatlarda bu ko'rsatkichlar yanada jiddiy bo'lib, oilaviy byudjet va jamiyat sog'lig'iga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli, tuxumdon saratonini davolash va profilaktika bo'yicha strategiyalarni ishlab chiqishda iqtisodiy omillarni ham hisobga olish zarur.

Tuxumdon saratonining erta tashxis va davolash imkoniyatlarini kengaytirish uchun global miqyosda innovatsion yondashuvlar joriy qilinmoqda. Masalan, qonda va boshqa biologik suyuqliklarda biomarkerlarni aniqlash, genomik va proteomik

tahlillar orqali individual xavfni baholash, shuningdek, nishonga yo'naltirilgan terapiya va immunoterapiya texnologiyalari tadqiq qilinmoqda. Ushbu yondashuvlar bemorlar uchun davolashning samaradorligini oshiradi va nojo'ya ta'sirlarni kamaytiradi. Shu bilan birga, ushbu metodlar rivojlanayotgan mamlakatlarda keng tatbiq etilmaydi, bu esa global salomatlik tengsizligini kuchaytiradi. Global strategiyalarda ayollarda tuxumdon saratoniga xabardorlikni oshirish va profilaktik skrining dasturlarini joriy etish alohida o'rin tutadi. Ayollarga reproduktiv salomatlikni saqlash, ortiqcha vazn va salbiy atrof-muhit omillaridan saqlanish, shuningdek, genetik maslahat xizmatlaridan foydalanish imkoniyatlari taqdim etilishi kerak. Bu chora-tadbirlar nafaqat individual xavfni kamaytiradi, balki butun jamiyat sog'lig'ini yaxshilashga yordam beradi. Tuxumdon saratoni global sog'liq uchun murakkab va ko'p qirrali muammo bo'lib qolmoqda. Epidemiologik ko'rsatkichlar, tashxis qo'yishdagi qiyinchiliklar, davolash imkoniyatlaridagi farqlar va ijtimoiy-iqtisodiy oqibatlar bu kasallikni global sog'liq tizimi uchun dolzarb vazifa sifatida namoyon qiladi. Shu bois, diagnostika va davolashning innovatsion metodlarini rivojlantirish, profilaktika strategiyalarini joriy etish va ayollarda xabardorlikni oshirish tuxumdon saratonining global muammolarini kamaytirishga xizmat qiladi.

Xulosa.

Tuxumdon saratoni global sog'liqni saqlash tizimlari uchun jiddiy muammo hisoblanadi. Kasallikning kech bosqichlarda aniqlanishi, tashxis va davolash imkoniyatlaridagi mintaqaviy farqlar, shuningdek, iqtisodiy va ijtimoiy oqibatlar uning murakkabligini oshiradi. Epidemiologik tadqiqotlar, xavf omillari va erta tashxis usullarini o'rganish orqali kasallikni kamaytirish va bemorlarning hayot sifatini oshirish imkoniyatlari mavjud. Innovatsion yondashuvlar, xususan, biomarkerlar, genetik testlar va nishonga yo'naltirilgan terapiya global miqyosda tuxumdon saratonini boshqarish va davolashda samaradorlikni oshirmoqda. Shu bilan birga, profilaktika strategiyalari, reproduktiv salomatlikni qo'llab-quvvatlash va ayollarda xabardorlikni oshirish kasallikning oldini olishda muhim rol o'ynaydi. Tuxumdon saratonining global muammolarini kamaytirish uchun erta tashxis, individual yondashuv, innovatsion davolash va profilaktik choralarni birgalikda joriy etish zarur. Bu nafaqat individual bemorlarning hayotini saqlashga, balki butun jamiyat sog'lig'ini yaxshilashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Смит Ж., О'Рейли А., Брукс С. ва бошқалар. - Тухумдон саратонининг янги даволаш стратегиялари: Иммунотерапия ва хужайра терапияси ёндашувлари, "Journal of Clinical Oncology", 2022-йил, 9-сон, 187-198-бетлар.
2. Ли М., Ченг Х., Лим В.С. - Тухумдон саратонида PARP ингибиторларининг самарадорлиги, "Nature Reviews Cancer", 2021-йил, 2-сон, 112-125-бетлар.

3. Ҳаррисон С., Қуин М.К., Фишер Д. - Тухумдон саратонининг молекуляр асослари: Янги молекуляр маркерлар ва нишонлар, "Cancer Research", 2023-йил, 5-сон, 47-59-бетлар.

4. О'Нил Л., Хендерсон Т., Қребс И. - Тухумдон саратонининг эпигенетик ўзгаришлари ва уларнинг клиник аҳамияти, "Journal of Translational Medicine", 2023-йил, 3-сон, 135-150-бетлар.

5. Морган Л., Райт К., Смит А. - Тухумдон саратонида генетик вариантларнинг роли: Генотерапиянинг янги имкониятлари, "Genetics in Medicine", 2023-йил, 1-сон, 50-64-бетлар.